

5. Канарский А.С. Диалектика эстетического процесса. Генезис чувственной культуры / А.С. Канарский. – К.: Вища школа, 1982. – 191 с.
6. Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: автореф. дис. на здобуття ступеня доктора пед. наук: спец.13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.М. Отич – Київ, 2009. – 41 с.
7. Рудницька О.П. Мистецтво у професійній підготовці вчителя / О.П. Рудницька // Наукові записки псих.-пед. ф-ту. // зб. ст. – Ч. 1. – Полтава, 1997. – С. 62–66.
8. Руубер Г. О закономерностях художественного визуального восприятия / Г. Руубер. – Таллин. Валгус, 1985. – С. 59–60.

The content and structure of future teachers' aesthetic perception of fine and decorative applied art creations in the system of professional training are delivered in this article. The structural components and stages (phases) of aesthetic perception process are determined, the role of art as the most powerful source of reality in the process of future teachers' aesthetic perception of art are revealed.

Key words: *contents and structure of aesthetic perception, future teachers of art, fine and decorative applied art creations*

УДК [81'28:81'374]:378.14

ББК 74.58

Лілія Париляк, Олексій Воробець

КУРС “ДІАЛЕКТНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ” У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті обґрунтовано доцільність інтеграції курсу “Діалектна лексикографія” у систему філологічних дисциплін, представлено об’єкт курсу, його завдання, зміст, структуру, методичні рекомендації щодо його вивчення.

Ключові слова: *діалектна лексикографія, лексикографічне опрацювання говорів, діалектний словник, фразеологічний діалектний словник, регіональний ономастичний словник*

Постановка проблеми. Інтеграційний курс “Діалектна лексикографія” об’єднує відомості двох розділів мовознавства – діалектології та словникарства. Наявність цього курсу в системі профільної філологічної освіти має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки охоплює галузі наукових знань фундаментального та прикладного характеру. Вивчення лексикографічного доробку українських та зарубіжних діалектологів, які досліджували говори нашої мови, формує розуміння невичерпного багатства і територіально зумовленого різноманіття словникового складу української мови.

Посилений інтерес науковців до діалектного матеріалу, необхідність його фіксації та лексикографічного опрацювання пов’язаний із потребою збереження досить чутливого до історичних та суспільно-політичних змін діалектного слова. Воно, зафіксоване у словнику, є і залишатиметься однією зі знакових рис нашої національної ідентичності, історичним і фактичним свідченням нашої мовної самобутності.

Українська діалектна лексикографія налічує чимало словників. Стан сучасного діалектного словникарства, перелік основних опублікованих та електронних діалектних словників подано у статтях О. Бондаря [1], Н. Хобзей [4], Г. Кобирички та Н. Яценко [3]. Зауважимо однак, що тільки до лексикографічного доробку

південно-західного наріччя входять понад десяток ґрунтовних наукових праць, що відповідають загальноприйнятим принципам укладання діалектних словників, з-поміж яких короткий словник “Гуцульські говірки” за редакцією Я. Закревської, “Słownik huculski” Я. Янува, “Словник гуцульського говору в Закарпатті” І. Жегуца та Ю. Піпаша, “Матеріали до Словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області)” Ю. Піпаша, Б. Галаса, лексикографічна праця М. Негрича “Скарби гуцульського говору: Березови”, “Словник гуцульських говірок Річки та Яворова” М. Астаф’євої та Г. Воронич, “Словник буковинських говірок” Н. Гуйванюк, “Наддністрянський регіональний словник” Г. Шила, словники бойківських (М. Онишкевич, М. Матіїв) та лемківських говірок (П. Пиртей), “Словник подільського говору” Д. Брилінського. Отже, курс “Діалектна лексикографія” розроблений для ознайомлення майбутніх учителів-словесників з багатством діалектних словників з метою подальшого їхнього використання у своїй професійній діяльності.

Мета статті – розкрити завдання курсу “Діалектна лексикографія”, його зміст і структуру, подати опис методичних рекомендацій до його вивчення.

Об’єктом діалектної лексикографії є діалектний словник. Це лексикографічна наукова праця диференційного типу, що містить слова певного говору, якими він відрізняється від літературної мови.

Виклад основного матеріалу. Курс “Діалектна лексикографія” у системі міжпредметних зв’язків перебуває у взаємодії з такими дисциплінами лінгвістичного циклу, як лексикологія, діалектологія, фразеологія, історія української мови, етимологія, семантика, ономастика. Це зумовлено тим, що до діалектного складу української мови входять слова, що різняться за походженням (історизми, архаїзми, запозичення з інших мов), стилістичним забарвленням, ступенем взаємодії з іншими говорами.

Завданнями запропонованого курсу є ознайомити студентів із найважливішими діалектними словниками, поглибити та розширити відомості з діалектології, лексикології та фразеології української мови, розвивати навички картографування діалектного матеріалу.

Зміст курсу містить теоретичну та практичну частини. У теоретичному блоці передбачено розгляд діалектних словників у лексикографічній системі української мови, зокрема звертається увага на питання діалектного словникарства та міждисциплінарних зв’язків, функціонування діалектологічних та діалектографічних центрів та шкіл в Україні, а також на проблемні питання діалектної лексикографії, зокрема на проблему уніфікації оформлення реєстрових статей; розрізнення у лексиці говірок власне полісемії і позірної полісемії, розмежування діалектної і просторічної лексики; на проблему опису у діалектних словниках фразеологічних одиниць. Тематичний розподіл теоретичного матеріалу щодо опису та класифікації діалектних словників здійснено за територіальним принципом діалектної диференціації, тому окремо розглядаються словники південно-західного наріччя, південно-східних говорів української мови та лексикографія північних говорів. Діалектну лексику південно-східних говорів описано в “Словнику говірок Нижньої Наддніпряни” В. Чабаненка, “Словнику українських східнослобожанських говірок” К. Глуховцевої, В. Леснової, І. Ніколаєнко, Т. Терновської, В. Ужченка, “Словнику діалектної лексики Луганщини” З. Сікорської, В. Шевцові, Л. Шутової. Ґрунтовними науковими працями з лексикографії північних говорів є двохтомне видання “Словника західнополіських говірок” Г. Аркушина, та “Словник поліських

говорів” П. Лисенка. У теоретичній частині передбачено також огляд лексикографічних праць, присвячених окремим лексико-тематичним групам діалектної лексики, як наприклад, обрядова, побутова, міфологічна лексика певного говору.

Практична частина курсу “Діалектна лексикографія” спрямована на роботу з діалектними словниками і передбачає безпосереднє ознайомлення з макроструктурою словників (авторство, місце і дата видання, кількість зафіксованих у словнику діалектних одиниць) та характером словникових статей (наголос, лексичне значення, граматичні особливості). У практичному блоці збережено територіальний принцип диференціації при тематичному розподілі практичного матеріалу щодо аналізу макро- та мікроструктури діалектних словників. Зміст практичних занять, однак, є тематично ширшим від теоретичного, оскільки охоплює міждисциплінарні теми: діалектна фразеологія у словниках, діалектна лексикографія і ономастика.

Окремо у циклі практичних занять розглядається словник нового типу “Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові”, який відрізняється від діалектних лексикографічних праць методом опрацювання діалектного матеріалу, оскільки його джерельною базою є художні тексти української літератури. Робота над цією лексикографічною працею проводиться у Інституті українознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника під керівництвом проф. Василя Грещука і заслуговує особливої уваги з огляду на інновації при доборі матеріалу для лексикографічного опрацювання та інтерес до його потенційного поповнення новими зразками – творами художньої літератури, у яких використано гуцульські діалектні лексеми.

Для практичного ознайомлення з діалектними словниками розроблено систему вправ і завдань. Ряд завдань передбачає зіставлення діалектних словників для порівняння критеріїв і підходів до їхнього укладання, оформлення словникових статей, екземпліфікації лексикографічного матеріалу. Принципи зіставлення і порівняння лежать в основі вправ на встановлення зафіксованих у словниках лексичних паралелей між говорами певного наріччя (наприклад, гуцульсько-покутсько-буковинські паралелі південно-західних говорів).

Формою підготовки студентів до практичних занять є опрацювання лексикографічної критики до теми, тобто наукової продукції, яка включає статті фахівців у галузі діалектології та діалектної лексикографії. Чимало досліджень, які зусібіч розглядають актуальні проблеми діалектного словникарства, містять матеріали наукових конференцій, форумів, круглих столів, присвячених проблемам аналізу діалектних лексем та їхнього лексикографічного опису. Важливою подією для розвитку діалектної лексикографії став Пленум наукової ради “Українська мова” “Українська діалектна лексикографія на тлі лексикографічних та лінгвогеографічних студій”, який відбувся наприкінці 2013 року в Інституті української мови та зібрав у своєму колі провідних діалектологів та лексикографів [див.: 3].

Практичний блок курсу “Діалектна лексикографія” містить вправи різних типів. Це, зокрема, вправи, спрямовані на роботу над семантикою діалектних лексем за словниками (аналіз багатозначності на прикладах діалектних слів, виявлення діалектних омонімів, синонімів, антонімів); вправи, що передбачають класифікацію діалектизмів в межах лексико-тематичних груп, вправи, які виявляють специфіку стилістично маркованої діалектної лексики та її дериваційні особливості, вправи на

виокремлення діалектних слів із поданого тексту та з'ясування їхнього значення за словником.

Дидактичним матеріалом до вивчення теми “Діалектна фраземіка у словниках” є вправи та завдання для розвитку практичних навичок розмежування діалектних та фразем та стійких сполучень літературної мови. Виконання вправ за цією темою передбачає використання фразеологічних діалектних словників (автори: О. Вікторіна, Г. Доброльожа, Н. Кірілкова, З. Мацюк, Г. Ступінська, В. Чабаненко) та словників фразеологізмів української мови для зіставлення структурно-семантичних та граматичних особливостей стійких сполучень слів. “Ключем” до вправ такого типу є й саме визначення діалектних фразем, згідно з яким діалектними вважаються фразеологізми, “які вживаються лише на певній території, а не в усьому ареалі української мови, незалежно від того, чи мають вони структурно-семантичні відповідники в літературній мові. При цьому територіальна обмеженість функціонування фраземи може зумовлюватись структурно-семантичними особливостями всієї фраземи або лише лексико-граматичним (-ими) компонентом (-ами)” [2, с. 73].

Типовими вправами на розмежування діалектних та літературних фразем є вправи на з'ясування за словниками значення фразем, аналіз фонетичних, структурно-семантичних та граматичних особливостей діалектних фразеологізмів на основі запропонованих текстів чи їхніх фрагментів. Джерелами змістового наповнення вправ є художні тексти, де заманіфестовано певні діалектні фраземи, як наприклад, наддністрянські фразеологізми в творах Б. Голода чи гуцульські стійкі сполуки в новелах Марка Черемшини: – *Бабо, не грай мармуліка. Не мели дурного. Ми були в банку і виділи підпис* (Б. Голод. Остарбайтер); *Жив Микита в своїй запущеній хатині, що стояла далеко за селом. Жив, як казали люди, собі на муку* (Б. Голод. Страждання); *Так тобі той торг йде, як жидам мулярка* (Б. Голод. По годині); *Раз лучилася дурничка, як сліпій курці дзерно, та й тото аби гріх, то ек то було? Аді, зажий здоров!* (Марко Черемшина. Раз мати родила); – *Вйо, каправки, вйо гадечки, смага би вас втела!* (Марко Черемшина. Парасочка).

Наявність ґрунтовних наукових праць у галузі регіональної ономастики зумовлює необхідність практичного ознайомлення з їх типами, змістом, структурою. Регіональні ономастичні словники містять інформацію про локалізацію онімів (антропонімів, топонімів, гідронімів, оронімів), їхню етимологію та граматичні особливості. Авторами цих лексикографічних праць є знані дослідники регіональної антропонімії П. Чучка, В. Чабаненко, В. Горпинич та топонімії Г. Аркушин, М. Габорак. Вміння працювати зі словниками такого типу, відомості, що містяться у цих спеціальних дослідженнях стануть в нагоді майбутнім філологам у їхній педагогічній діяльності, оскільки поданий у цих словниках лінгводидактичний матеріал дає змогу поглибити знання про власні назви певного регіону, більше дізнатися про історію та причини їх виникнення.

Вивчення курсу “Діалектна лексикографія” буде сприяти систематизації й узагальненню знань, здобутих студентами на заняттях з діалектології та після проходження ними двотижневої діалектологічної практики. Отримані результати практики можуть бути використані як матеріали для лексикографічних проб студентів в укладанні словників на практичних заняттях курсу “Діалектна лексикографія”, а також як джерельна база для подальших наукових лексикографічних досліджень.

Висновки. Курс “Діалектна лексикографія” як спеціальна дисципліна у системі професійної підготовки філологів має важливе теоретичне і практичне значення для

розвитку рівня компетентності майбутніх учителів словесників. Теоретичні відомості, здобуті в процесі вивчення запропонованого інтеграційного курсу, з одного боку, поглиблюють знання з української діалектології, лексикології, фразеології, етимології, історії мови, ономастики, а з іншого – розкривають нові можливості для глибшого пізнання діалектного слова, зафіксованого у словнику і збереженого в такий спосіб у спеціальній діалектологічній “скрині” з метою подальшого його використання. Доцільність вивчення курсу у системі філологічних дисциплін зумовлена прикладним значенням самого об’єкта діалектної лексикографії – діалектного словника, який служить джерелом наукових досліджень для мовознавців, а також містить цінні лінгводидактичні матеріали для вчителів-філологів.

1. Бондар О. І. Українське діалектне словникарство початку ХХІ століття / Олександр Бондар // Вісник Одеського національного університету. – Філологія. – 2012. – Т. 17. – Вип. 4. – С. 5–6.
2. Грещук В., Грещук В. Фраземіка у словнику “Гуцульська діалектна лексика в українській художній мові” / Василь Грещук, Валентина Грещук // Мовознавчі студії: Фразеологізм і слово у тексті і словнику: За матеріалами Всеукраїнської наукової конференції на пошану 75 річчя від дня народження Мар’яна Демського. – Дрогобич: Посвіт, 2010. – С. 70–79.
3. Кобирилка Г., Яценко Н. Пленум наукової ради “Українська мова” “Українська діалектна лексикографія на тлі лексикографічних та лінгвогеографічних студій” / Галина Кобирилка, Ніна Яценко // Українська мова. – 2014. – № 2. – С. 112–117.
4. Хобзей Н. Сучасне українське діалектне словництво / Наталя Хобзей // Україна: Культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2006. – № 15. – С. 819–826.

In the article the advisability of integration course “Dialect Lexicography” in the system of Philological Sciences is motivated. The object of the course “Dialect Lexicography”, its objectives, content, structure, guidelines for its study is consider.

Key words: dialect lexicography, lexicographical study dialects, dialect dictionary, phraseological dialect dictionary, regional onomastic dictionary.

УДК 371.13:378:372.4

ББК 74.580.215

Оксана Титунь

КОГНІТИВНО-ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено дослідженню когнітивно-інформаційного компоненту готовності до виховної роботи. Представлено результати кількісного аналізу анкетування та тестування, що уможливило визначення рівня теоретичної готовності студентів до виховної роботи в школі.

Ключові слова: когнітивний компонент, інформаційний компонент, аналіз, інформаційне середовище, майбутній педагог, виховна робота.

Актуальність теми. Сьогодні широкий спектр виховних завдань, які розв’язує вчитель в школі, а також різноманітність його педагогічних функцій зумовлюють багатокomпонентність означеного виду діяльності.

Аналіз наукових досліджень. Під компонентами готовності розуміємо певні взаємопов’язані складові, а їхня наявність формує відповідний рівень готовності студентів до діяльності.

Когнітивно-інформаційний компонент розуміємо як сукупність знань і понять, необхідних майбутньому педагогу для організації позакласної виховної роботи; це